

Verum cum ea de re agi ceptum esset, morte Innocentii, surgentibusque bellorum inter Australes, et Pannonios diversis turbibus, immensisque procellis in Ecclesia Dei exortis, usque ad tempora Pauli secundi prædecessoris nostri, inquisitio intermissa est.

Carissimo autem in Christo filio Friderico Romanorum imperatori Augusto, Prælati, et principibus Germaniæ apud eundem Paulum multis precibus, tam sancti viri Canonizationem absolvi petentibus; tribus S. R. E. Cardinalibus de fratrum suorum consilio, demandatum est a Pontifice præfato, ut solemnem inquisitionem ea de re adhiberent, et processus consuetos tum per se, tum per subdelegatos facerent, quod magna ex parte consectum erat, cum evocato ad Dominum Paulo sanctæ memoriæ, Sixtus quartus prædecessor noster in hac Sancta Sede, divina providentiâ, constitutus est.

Iterandas ergo preces, et vehementius agendum apud Sixtum imperator, Prælati, ac principes prædicti duxerunt, ut tam sanctum opus Canonizationis ceptæ perficeret.

Is, ut certiori fide quæ de miraculis, et vita Leopoldi assereretur præciperet, venerabili fratri nostro Marco Episcopo Prænestinensi, tunc Tituli S. Marci, Presbytero Cardinali, et in Germania legato, ut præmissa percunctaretur, injunxit: qui locupletissimam de illis omnibus relationem per publica acta, et legitimos processus eidem attulit.

Dehinc processibus, et actis publicis magna cum diligentia per venerabiles Episcopum Portuensem, Marcum prædictum Prænestinensem illo tempore Episcopum assumptum, ac F. S. Eustachii Diaconum Cardinalem, commissarios discussis, privata primo relatione eidem Sixto facta, postmodum in sacro senatu referente prædicto venerabili fratre, Episcopo Portuensi dilucide re examinata, et ex illorum sententiâ canonizatione conclusa, sicut Domino placuit.

Sixto vita functo, nobis, qui eidem onere, et honore per divinam misericordiam, licet indigni successimus, reservatum est, ut supremam manum tam sanctæ approbationi apponeremus. Consilio itaque habito, rursus venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium publica concione, omnia prout ex ordine gesta erant, Leopoldique vitam, miracula et reliqua merita per advocatum

Concistorialem proponi curavimus. Demum vocatis omnibus qui in Romana curia degant Prælati, in frequenti eorum consensu, assistentibus nobis eisdem venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus, singulorum vota prælatorum scrutati sumus. Quibus Spiritu sancti gratia cooperante, manibus, pedibusque, ut aiunt, in eam sententiam devenientibus, quod Leopoldus merito sanctus a nobis canonizandus esset, hunc in locum, et publicum suggestum hac ipsa die consensu decrevimus, ut, opitulante Domino, votis, precibusque fidelium adjuvantibus, ipsum Leopoldum sanctum definiremus, et pro sancto venerari debere ab universis, et singulis Christianis mandaremus, sicque hodie sermone per nos habito, re divina peracta, et reliquis solemnitatibus adhibitis, ad hanc sacratissimam canonizationem procedendum duximus. Cum autem verbo Sapientiæ Dominus affirmet homini, qui eum laudaverit, et dilexerit Deum, qui fecit illum, quod in medio populi sui exaltabitur, in plenitudine sancta admirabitur, in multitudine electorum habebit landem, et inter benedictos benedictur; mirumque in modum Leopoldus in medio populorum exaltatus sit, plenitudine celestis gratiæ admirabilis refugeat: Restat ut nostra approbatione inter electos, et sanctos Dei laudetur, inter benedictos benedicatur, quæ illi abunde impartiemur, si eum inter sanctos Ecclesiæ adnumerandum, pro sancto venerandum, atque publicis, et solemnibus supplicationibus, votisque in Missarum celebrationibus, aliisque divinis officiis invocandum, Apostolica auctoritate iudicaverimus. Ad laudem igitur æterni Dei, individue Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ad fidei Catholicæ robur, et ornamentum, ad religionis Christianæ cultum agendum, auctoritate Domini Nostri Jesu Christi, ac Beatorum Petri, et Pauli Apostolorum, et nostra, de venerabilium Fratrum nostrorum consilio statuimus, definimus, et pronuntiamus Sanctum Leopoldum Austriæ Marchionem sanctorum catalogo adscribendum, et publica veneratione pro sancto observandum, sicut et nos illum in præsentiarum manifesta voce sanctorum catalogo annectimus, ac minorum Confessorum numero adjungimus, publicæ sanctum diffinimus, profitemur, et veneramus.

Statuentes festum ejusdem die 17. kalend. Decembris debere celebrari, et ipso festo ejus sepulcrum, quod in prædicto monaste-

rio existit visitantibus, et pro mantentione dicti monasterii manus porrigentibus adjuvantes, septem annos, et totidem quadragenas indulgentiæ, in forma Ecclesiæ misericorditer perpetuis temporibus concedi-

mus. Nulli ergo, etc. Si quis autem, etc. Datum Rome apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ 1485 octavo Idus Januarii, Pontificatus nostri anno primo. Hic S. Leopoldus obiit anno Domini 1136.

VITA SANCTI LUDOVICI

REGIS FRANCORUM

Excerpta, ex illa, quam conscripsit Gaufridus de Bello loco, ipsius Regis confessorius.

Beatus Ludovicus Francorum piissimus rex, patrem habuit Ludovicum Christianissimum regem, qui in Albigesio, et comitatu Tholosano hereticos oppugnavit. In reditu autem lethali correptus morbo, die decimo ad montem Penserium excessit e visis mense Octobri, anno ab orbe redempto millesimo ducentesimo vicesimo septimo, vir utique bene Catholicus et sanctus. Nunquam corporis sui ullam admisit pollutionem, unica uxore legitima contentus. Corpus ejus examine ad B. Dyonisii Ecclesiam apportatum, juxta patrem honorifice conditum est. In ejus locum successit filius primogenitus Ludovicus, Rhemis ab Episcopo Suessionensi, quod Ecclesia Rhemensium pastore orbata esset, regia corona insignitus et consecratus, annos natus duodecim, aut circiter. Ejus coronationi complere e præcipuis nobilibus licet vocati essent, interesse noluerunt: quod propter dolorem defuncti regis et regni desolati, lacrymis et luctui illic potius, quam lætitiæ et jucunditati, se darent.

At puer sanctæ indolis, strenuissimo patre orbatus, sub tutela et moderatione matris Blanchæ, regis Castela filia, permansit: quæ illum tenerrime diligens, ex consilio religiosorum hominum, præsertim Dominicanorum et Franciscanorum, singulari cuidam magistro tradidit moribus, ac litteris insituendum. Ille vero pius puer, et velut alter Salomon, ingeniosus, et bonam sortitus animam, præ suis contaneis mire profecit in utrisque. A primis enim ætatis initiis, deditus fuit pietatis et sanctitatis studiis, ferturque viam omnem absque mortiferi pec-

cati perpetratione exegisse. Ejus vero sanctitati gratulans Blancha mater: Malle, inquit, filii, te mortuum cernere, quam creatorem tuum mortali crimine offendentem. Quæ verba usque adeo illius animo hæserunt, ut divina ipsam gratia protegente, nunquam in se ejusmodi crimen admisit.

Agente autem matre et proceribus regni, anno salutis millesimo ducentesimo tricesimo quarto, duxit uxorem Margaretam, comitis Provincie filiam, quæ Lutetiam venit, intra octavas Ascensionis Christi, cum prius esset coronata apud Senones. Anno proximo dira fames afflixit Gallias, præsertim in Aquitania ita ut homines instar jumentorum, herbis agrestibus vescerentur. Nam frumenti sextarius apud Pictavos centum solidis veniebat. Sequenti anno Arsacidas senior Assasinorum, misit nuntios in Franciam, quibus id mandati dederat ut regem Ludovicum interficerent. Sed Deo animus ejus ad pacem et humanitatem inclinante, crudelis mandati penitentia ductus, misit alios celeres nuntios, qui Ludovicum regem admonerent, ut a primis legatis sibi caveat. Cum autem priores nuntii diligenter inquirerentur, inventi, ad regem Ludovicum adducti sunt. Iis conspectis, rex lætatur, utrosque nuntios muneribus afficit, regi Arsacidæ non pauca magni pretii munera, quibus pacis et amicitia studiosum se declarat, per illos transmittit. Sed ab eo tempore plures suo corpori tuendo custodes adhibuit, qui perpetuo clavos aëres ferrent.

Anno millesimo ducentesimo quadragesimo secundo. Ludovicus rex duxit exercitum

in Hugonem Marchiæ comitem, quod is adversus regem rebellasset, Henrici Angliæ regis, et Richardi fratris ejus auxiliis fultus: qui ambo habebant uxores filias comitis Provinciae, sorores reginæ Franciæ: cum Hugo comes uxorem haberet ipsius Angliæ regis matrem. Anno quidem superiori Ludovicus multam regni sui militiam ad Salinum convocans, Alphonsum fratrem illic militem creaverat, cui antea Joannum, filium Tolosani comitis, uxorem dederat, cum Averniæ, Pictavorum, et Albigenium terris quibusdam. Voluit autem rex, ut Hugo Marchiæ comes Alphonso se sacramento devinceret: quod cum ille detrectaret, ab uxore persuasus, regis in se animos concitavit, adeo ut is anno altero eum numerosissimo exercitu in ejus ditionem ingressus, aliquot oppida expugnaret, et nobiles amplius quadraginta captos, cum multis aliis partim Parisios, partim alio mitteret in custodia asservandos. Interea vero comitis Marchiæ uxor, quosdam e suis muneribus et promissis illectos, ad regis Ludovici aulam misit, qui regem et fratres ejus veneno tollerent e medio. Sed illi a rege comprehensi, in carcerem abducti sunt. Commissum tandem est prælium non sine multa strage Anglorum, qui Hugoni comiti suppetias ferebant. Nocte autem Angliæ rex cum Hugone comite, relicto Senonibus, quo ex fuga re receperant, aufugere, civesque ejus Urbis mane claves Ludovico regi obtulerunt. Eodem die Hugo filius comitis Marchiæ primogenitus, ad Ludovicum regem venit, cum eo de pace tracturus. Postera luce comes Marchiæ cum uxore advenit, cum lacrymis et suspiriis a rege veniam petit, et impetrat.

Anno Christi millesimo ducentesimo quadagesimo tertio, natus est Ludovicus primogenitus Ludovici regis, atque altero inde anno in luce editus est Philippus secundus filius. Inde circa Idus Decembris Ludovicus rex apud Pontisaram ex morbo decumbens, adeo extra se raptus est, ut multi putarent eum jam plane obuisse; sed ad se reversus, mox transmarinæ militiæ Crucem petiit, et accepit, operam sane dedit rex ille piissimus, ut proles suas et verbis, et exemplis ad amorem Dei, ad mundi contemptum, ad sui cognitionem institueret. Cum enim per otium liceret vacare sibi, invisebat liberos suos, et instar Tobiae monita salutis dabat eis: docebat ante omnia timere Deum, et ab omni semper peccato abstinere. Serta, et

rosis, aut floribus confecta, aut alia id genus, non sinebat eos sexta feria in capitibus ferre, quod eo die Salvator noster in suo capite tulerit e spinis contextam coronam. Cumque non ignoraret, a delictis castitati, a divitiis pietati, ab honoribus humilitati, magna impendere pericula: sobrietati, humilitati, misericordiæ dedit animum, a mundi, carnis, et Satanae insidiis sollicito sibi cavens; atque cum Apostolo corpus suum castigans, et in servitute redigens, multo tempore intima veste cilicina utebatur: qua si non esset usus, dehortante eum confessorio propter nimiam imbecillitatem, volebat ut idem confessorius pro quadam compensatione diebus singulis quadraginta solidos Parisienses clanculum in pauperes erogaret. Semper jejunavit sextis feriis, nec iis diebus, præsertim in Adventu, et Quadragesima, piscibus aut fructibus vesci voluit, virgillis, orationibus et clandestinis abstinentiis perpetim se affligens.

Quanto autem major erat, tanto humilior et submissior, instar Davidis regis se gerebat, et coram Deo propria existimatione locior sibi videbatur. Quolibet sabbato in loco secretissimo aliquot pauperum suis manibus abluibat pedes, lotos tergebatur, tersos exscalabatur. Deinde lavabat etiam illorum manus, et singulis certam pecuniam portionem largiebatur. Crebro etiam centum viginti pauperibus, qui in ejus aula quotidie abunde reficiebantur, atque certis quibusdam diebus, et solemnibus virgillis ducentis pauperibus, et priusquam ipse cibos sumeret, suis manibus cibos apponebat. Semper et in prandio et in cœna prope se tres habebat senes inopes, iisque de appositis sibi ferculis humanissime trans mittebat. Interdum scutellas et cibos quos illi Christi pauperes manibus contraerant, offas præsertim, quibus libenter vescerentur, ut inde aliquid ederet, ad se reportari jubebat: Christum pauperem in ejus pauperibus venerans, dum non abhorret a cibis, qui ipsis superfuissent. Vidit quandoque unum ex tribus illis pauperibus non bene edentem. Jussit igitur pius et humilis rex scutellam sibi propositam, cum cibo ad illum senem deferri: eamque, cum satis ille inde comedisset, ad se referri. Ita nimirum ut interior animi ejus humilitas, cunctis mortalibus poterat esse virtutis incitamentum. Porpurea, aut viridi, aut alioqui pretiosa veste, vel pellibus variis, et magni pretii, nolebat uti, maxime

posteaquam primum e locis transmarinis rediit. Fidei propagationem summo opere studebat. Itaque si quid ab inquisitoribus, quod ad fidem pertineret, esset ad eum relatum, id aliis negotiis omnibus posthabitis, audiebat, et instar Phinees, magno zelo in Christiane fidei violatores animadvertibat. Civis quidam Parisiensis blasphemie reus, illo jubente cauterio in labiis inustus fuit. Ea enim poena decreta erat ab ipso in eos, qui scelerate jurarent et blasphemarent. Eam rem cum plerique carperent, et regem tyrannidis insimularent; ille ait: Equidem in meis labiis libens ejusmodi inustionem perpetuo feram tantum ut impia juramenta e regno meo prolignentur.

Decrevit quandoque pius rex septennio peregrinari, et loca sancta invisere. Venit igitur Perusium ad S. Ægydium Franciscanum instar pauperis peregrini et ignoti, una cum sociis suis. Ostiario autem monasterii indicante Ægydio, peregrinum quemdam ipsius expetere colloquium: ille spiritu docente agnosens quis esset, prope accurrat, pariterque flexis genibus, in mutuos ruit complexus et oscula, sed nihil loquuntur, cum utriusque alterius cor pateret.

Anno salutis millesimo ducentesimo quadagesimo octavo Crux prædicabatur in diocesis Coloniensis pago, quem vulgo Bedonfrisium vocant. Ibi tum mense Maio feria sexta ante Pentecosten tres Cruces viscebantur in aere, una candida versus aquilonem, altera ejusdem coloris ad austrum, tertia colore medio, in qua cernebatur suspensi hominis effigies extensis brachiis et capite inclinato atque in manus et pedes ejus adacti clavi. Eaque medjum tenebat inter alias locum, in quibus nulla cernebatur hominis figura. Alio tempore in Euchusen Frisiæ oppido, cum illic prædicaretur Crux, alia Crucis forma juxta solem apparuit colore cæruleo, quam multi viderunt. In Trajectensi quoque diocesi in Docum, ubi S. Bonifacius Martyr trucidatus fuit, visa est in ejusdem Martyris festo die, ingens sane et albi coloris, perinde ac si triabaltera trabs transversim artificiose impacta esset. Creduntur autem bis apparuisse Cruces ne quis ambigeret de prima apparitione: atque ita factum est, ut Coloniensis provincia ad trecentas fere naves appareret.

Anno Christi millesimo ducentesimo quadagesimo septimo, petente Ludovico Christianissimo rege, magna Dominice Crucis

portio Constantinopoli Parisios translata est. Proximo inde anno rex Ludovicus sexta feria a Pentecoste, iter transmarinum suscepit, multis eum e Lutetia cum processionibus usque ad Sanctum Antonium deducenibus.

Iverunt eum eo Odo Tusculanus Episcopus Apostolicæ Sedis legatus, et duo fratres regis, Robertus comes Atrebalensis, et Carolus Andegavensis comes, cum uxoris suis et multis Franciæ Episcopis et nobilibus. Erat quidem etiam Alphonsus, comes Pictavensis, regis frater, Cruce signatus: sed eo anno, cum Blancha regina matre, ob regni tuitionem mansit domi. Die quinta et vicesima Augusti rex cum suis in navim ingressus, biduo sustinuit ventos secundos. Vicesimo octavo Augusti die a portu solvens, Christo duce, prospere navigans, paulo ante Beati Matthæi ferias nocte ad Cyprum appulit. Comitis Atrebalensis conjux, quod esset prægnans ab Aquis mortuus in Franciam reversa fuit. Rex vero consilio nobilium suorum, et regni Cypri, quod naves et triremes cum balistis necdum advenissent, tum etiam propter impendentem hyemem, et quasdam alias res, usque in Paschales ferias distulit profectionem suam. Interim rex Cypri, et omnes fere regni ejus nobiles, et Ecclesiarum prefecti sive pralati, Crucis signum accipiunt, et se cum Franciæ rege, quocumque ipsos ducere velit, adversum Saracenos profecturos jurejurando confirmant.

Per id tempus Lultanus Ægypti, qui per ditiones Christianorum Damasum petere decreverat, regis Francorum cognito adventu, consilium illud mutavit. Intercesserant enim illi inimicitie cum Damasci et Alapie Sultanis, lisdem temporibus obit Robertus Bellovacensis Episcopus, et comes Montis fortis, cum multis aliis ejus expeditionis sociis. Porro extremo fere Decembris mense venerunt ad Ludovicum regem nuntii a quodam Tartarorum principe, qui ipsius nomine multa eum salute impertirent. Ille ipso die Nativitatis Christi flere cum rege Ludovico sub sacrificio in Ecclesia, et ad prandium in aula ejus: itidemque in festo Epiphaniæ: nec poterat in eis animadverti, quod a Christianorum more discreperant. Litteræ autem jussu Regis in sermonem latinum conversæ sunt. Cumque rex diligeret de ipsorum principe, et rebus Tartarorum ex iis percontatus esset; tandem dimi-

sit eos, adjunctis nuntiis cum litteris et muneribus, quæ ad Tartarorum regem, et ipsorum principem perferrentur. Misit etiam per eosdem nuntios suos regi Tartarorum, quem Cham vocant, tentorium et purpura elegantissime confectum, in quo res gestæ Salvatoris nostri graphice expressæ visebantur. Addidit etiam particulas Crucis Dominicæ, iusteris humanissime, et regem et principem adhortans, ut qui per gratiam suam eos vocasset ad cognitionem nominis sui, illum accurate colerent, et in ejus amore semper permanerent. Misit una litteras suas Odo legatus Pontificis ad regem Tartarorum et principem supradictum, eorumque prælatos, ostendens eis, sacrosanctam Romanam Ecclesiam cupidissime eos, seu filios charissimos complexuram, modo fidem orthodoxam constanter retinere, et Christi vicario morigeros se præbere velint. Ejus legationis primarii, a rege Francorum missi, fuerunt frater Andreas Dominicanus cum duobus aliis ejusdem instituti fratribus, itemque duo clerici, et totidem ministri regis: profectique sunt octavo Kalendas Februarii cum iis, quos diximus, nuntiis, Tartarorum. Porro frater Andreas, quem rex illis præfecerat, non multo post ad regem litteras misit, quarum exemplum una cum principis Tartarorum litteris, rex matri suæ Blanchæ in Gallias perferendas curavit.

Interea Egypti Sultanus, quem Babylonia vocant, ubi comperit regem Ludovicum in Cypro hybernaturum, rursus Damascum ire contendit, per Hierosolyman proficiscens, in eam curam intentas, ut posset Alaviæ Sultanum, et fœderatos ad se adungere; sed ille Egypti Sultani malitiam non ignorans, non fuit ausus ei fidem adhibere. Scripserunt autem magister militum templi, et Marestallus hospitibus Ludovico regi, Sultanum Babylonicum cum magno exercitu venisse in loca Gazæ propinqua, eo animo, ut sibi conciliaret Damasci et Alapiæ Sultanos, metumque esse, ne Joppem vel Cæsaream obsidione premat. Scripsit postea iterum magister ille regi, quemdam Sultani Babylonicum Admirandum ad se venisse percontatum de voluntate regis Francorum, quod Dominus ipsius cuperet cum eo pacem componere. Ea vero res et regi et nobilibus ejus valde molesta fuit, maxime quod magister diceretur a Sultano petisse, ut Admirandum ad ipsum mitteret. Mandavit ergo rex per litteras magistro, ne deinceps ejus-

modi nuntios injussu suo admitteret vel cum eis colloqui ausus esset. Affirmabant enim omnes, eo ingenio Syros esse, ut quantumque oppressi, nunquam primi velint induciarum mentionem facere; sed eousque id differe, donec multa instantia, ut eas faciunt, inventur.

Eodem tempore quo rex cum regina Margareta conjuge sua, in Cypro morabatur, Armenia rex, ejus adventu comperito, ad eum spectabiles nuntios misit, Archiepiscopum Armenorum, et alios aulicos, per litteras ejus se offerens voluntati quos ille honorifice exceperit. Cum autem didicisset, inter eum et Antiochiæ principem discordiam extitisse, misit ad utrumque legatos suos. Illis vero suos quoque ad eum legatos mittentibus, duorum annorum pactæ sunt induciæ. Per id fere tempus capti sunt quidam, qui se dicerent a Sultano Babylonicum missos esse, ut regem Ludovicum et primarios ejus exercitus viros veneno enecarent. Tandem permulte venere naves, cum magna militum manu, qui in insulis hibernaverant. Inde sabbato post Domini Ascensionem mandatum est, ut omnes ad Damiatam contenderent. Eodem die rex solvit a Cypro, sed vi tempestatis bis in Cyprum rejectus est; ubi tum se junxit illi princeps Achaïæ cum magnis subsidiis, itemque Burgundiæ dux. Tum vero dant vela ventis, et sexto die veniunt in Egypti conspectum, ac paulo post etiam Damiatam, in cujus portu naves anchoris fixere. Sed cum viderent in eo portu magna esse Turcorum presidia, rex, communicato cum proceribus consilio, jussit, ut die altera summo mane exirent in terram eamque eo loco occuparent, ubi inter ipsos et urbem fluvius interesset. Eo ergo die, omnibus in triremes et alias naves se recipientibus, rex cum legato Pontificis sacrosanctam gestans Crucem nudam et apertam, in cymba vehebatur; juxta eum præcedentibus in alia cymba Beati Dionysii vexillo, fratribus quoque illius et aliis nobilibus, et sagittariis comitantibus: atque ita in terram egressi sunt. Multis in hostes contortis telis qui eos arceret magna vi nitebantur, in ea concertatione pene nulli ex Christianis vulnerati sunt: permulti autem Saraceni, et eorum equi interfecti et in iis tres proceres.

Eodem die profligatis Saracenorum trimembris Christianorum trimembris fluvii ostia occuparunt. Hisce jam prosperis initiis feliciores etiam successus Dominus adjecit. Per-

territis enim, qui intra urbem erant, Saracenis virtute divina, omnes in fugam versi, ex urbe excesserunt, instructis prius ignibus quibus urbe conflagraret. Multi itaque e castris regis per pontem navalem, quem satis in oppidum ingrediuntur; rex quoque certior factus nonnullos e suis intromittit, fixis tentoriis suis ad pontem, ut si ita res posceret, suis suppetias perferret. Multis ibi commeatu repertus est, ita ut multi affirmarent, eam civitatem vi capi minime potuisse. Prospexerant enim sibi in longum tempus Saraceni, ita ut divino potius miraculo ea victoria tribuenda sit. Deinde vero ea civitate a mortuorum cadaveribus repurgata, igneque extincto, legatus Pontificis cum Patriarcha Hierosolymitano, cum Archiepiscopis, Episcopis, et magna parte eorum, qui convenerant, itemque Ludovicus rex cum permultis aliis nudis pedibus, presente rege Cyprum non paucis nobilibus, in urbem ingressi sunt: cumque legatos eodem quandam prophanam reconciliasset, et gratias egissent Deo, in honorem Sanctissimæ Matris Dei, ab eodem legato sacrificium oblatum est. Rex autem constituit, Deo bene volente, illic canonicorum instituire collegium, qui Domino servirent. Capta est Damiatam, quam aiii Heliopolim vocant, anno ab orbe redempto millesimo ducentesimo nono: mansitque illic rex tota æstate cum exercitu Christiano, donec fluvius pertumesceret, qui exercitui periculum allaturus videbatur.

Eodem anno sub finem mensis Junii, Alphonsus Pictavorum comes, et regis Ludovici frater, matre Blancha ad regni defensionem relicta, iter ingressus est cum copia militum, et sub finem Octobris ad Damiatam applicuit. Inde die Novembris vicesimo rex Ludovicus, tam navali, quam terrestri exercitu instructo, relicta Damiatam, contra Saracenos movit, qui tum apud Masseram, quam quidam Pharamiam vocant, frequentes convenerant. In eo itinere non parum detrimenti illa tum est Saracenis. Deinde cum ventum est ad pugnam paulo ante Christi natalem multi ex eis cæsi sunt, complures Nili aquis extincti. Postea transmissio flumine non sine ingenti periculo, rursus cum eis Christiani confligentes, multos trucidarunt, neque sexui, neque ætati parentes. At ubi Saraceni didicerunt nostros temere progredi, resumunt animos et in Christianos impetu facto, magnam etiam nobilium edunt stragem, in quibus Robertus

Atrebatensis comes, frater Ludovici regis. Tandem tamen nostris eo die victoria cessit. Proxima luce, jubente rege, plures e Christianis flumen transgressi, Saracenorum evertunt machinas, et pontes navales instituerunt, ut possent nostri facile fluvium transire. Non diu post Saraceni, collectis viribus, omni ex parte in Christiano summa vi et contentione irruunt; sed magno numero prosternuntur. Post dies aliquot in castra eorum venit Sultani Egypti filius (jam enim pater ejus obierat), quæ res auxilium animos Saracenorum. At Christianorum res, occulto Dei Omnipotentis judicio, deteriores reddebantur, multis eorum morbo assumptis, ita ut ex triginta duobus millibus vix millia seque superessent. Magna enim comitatus penuria laborabant, nec pauci fame, et inedia perire, Saracenis itinera obsidentibus, ne posset ad Damiatam comitatus advehi in castra regis. Ea res coegit eos Damiatam repetere. Die quinto Aprilis, illis jam proficiscentibus, Saraceni cum maximis copiis in eos incurrunt, ipsum Ludovicum sanctissimum regem, et duos fratres ejus Alphonsum et Carolum capiunt cum multis aliis, eoque in carceres conjungunt, multo fuso Christianorum sanguine, Deo id fortassis propter quorundam peccata permitte, vel etiam ut piissimi regis virtus et patientia illustrior appareret.

Porro autem sceleratissimi illi, et impuri Saraceni, præter contumelias, in Salvatore nostrum jactatas, Christianis inspectantibus, Crucifixi effigiem flagellis verberarunt, et per summam ignominiam impie conspuentes, in Christianæ religionis dedecus, pedibus conculcarunt. Poterat sane facile elabi sanctus rex, cum illi ad manum esset navis, sed sponte illis se capiendum obtulit, ut posset captivos Christianos, quorum erat ingens numerus, redimere. Egit postea apud regem Sultanum minacibus, verbis de paciscendis induciis, de restituenda Damiatam, de præstandis damnis, faciendisque sumptibus, quos fecisset ipse a capta Damiatam. Tandem initæ sunt induciæ decennales his conditionibus, ut Sultanus regem Ludovicum et captivos Christianos omnes e suis ditioribus liberos a se dimittat: ut Christiani retineant loca aliquot terre sanctæ: porro rex Ludovicus restituat Damiatam, et pro factis in illud bellum impensis octa millia Byzantiorum, reddatque captivos Saracenos omnes. His confectis induciis,

Sultanus, dum eum exercitu Damiatam proficiscitur, a quibusdam e suis, frustatim gladiis conciditur; moxque grandi numero properant Saraceni ad regis Ludovici tentorium, illum et Christianos omnes jugulaturi. Sed immensa Salvatoris virtus eorum animos tregit mutataque scelerati voluntate, postulant a rege, ut stet pacis conventis. Rex cum nulla esset servanda Damiatæ spes, maluit pacisci cum illis inducias, quam et se, et Christianos omnes perdere. Itaque ad certum diem Damiatæ illis redditur. Rex, et fratres ejus, et nobiles Francia, ditioris Hierosolymitanæ et Cypri, e carcere dimittuntur. Sperabat jam prius rex, fore ut etiam reliqui captivi, uti conventum erat a Saracenis dimitterentur: sed cum diu expectasset, ex duodecim millibus agræ quadringentos recepit, impis illis Saracenis, fidem jurejurando firmata violantibus: qui etiam de cæteris rebus nihil volvere remittere; et quod est longe immanius, egregios quosdam juvenes Christianos et captivis illis, coegerunt impurissimi Mahometis profiteri sectam, Christiana religione abjurata. Imposuerant enim nudos enses cervicibus eorum, et si qui nollent eis consentire, illos jugulabant. Ex iis quidam imbecilliores, a Christo ad Mahometem defecerunt: alii coronas martyrii, contempta morte, reportarunt.

Cernens autem Ludovicus rex Saracenos venire contra induciarum fidem, consulit nobiles suos, et milites religiosos, quid agendum sibi ipsis videretur. Illis magna ex parte assentibus, siquidem nunc recedant, terras illas, et captivos in summum discrimen venturos: sin autem maneant ad tempus aliquod, posse inde utilitatis nonnihil accidere Christianis, præsertim quod inter Ægyptium, et Alapianum Sultanos acerba exstaret similitas: rex pius maluit hæere in Syria, quam res Christi, in ea desperatione, tanto discrimine relinquere. Alphonsus vero, et Carolus fratres suos ad reginam matrem consolandam remisit in Gallias. Acta sunt hæc anno Christi millesimo ducesimo quinquagesimo. Quis vero hic non agnoscat stupendum præpotentis Dei miraculum, gentem illam ferocissimam parere tanto regi? gentem cupidissimam regem opulentissimum solvere captivitate pro longe minori pretio, quam obtinere potuissent? Rex autem quinque deinceps annis mansit in Syria, nec otiosus sane, sed mul-

tos Saracenos ad Christi religionem traducens, multos captivos redimens, et urbes aliquot, et castra egregie communiens. Offendit tum apud Sidonem permulta casorum Christianorum corpora jam putrefacta, non pauca a feris belluis lacerata. Ea propriis manibus sepelivit humiliter et devote, usus opera quorundam e suis, qui illorum fustorem vix ferre potuerunt. Quotidie autem mane flexis genibus Davidicam Psalterium recitabat. Postquam autem rescivit de obitu matris Blanchæ, nobilibus ipsis id consultantibus, in Gallias reversus est. Cum ergo navigarent, tertia nocte navis, quæ regem habebat, his tanta vi appulsa est ad rupem, vel terre linguam, ut nauatæ et alii illico submersum iri putarent. Ea concussione excitati Sacerdotes, clerici, et cæteri, sanctum regem invenerunt coram sacrosancto Christi corpore devote crantem: omnesque in ea fuere sententia, mortis tam presens discrimen, ejus meritis et precibus se evasisse.

Inde in Franciam reversus rex, summa omnium gratulatione excipitur, atque ab eo tempore magis magisque, de virtute in virtutem proficiens, ad omnimodam vitæ perfectionem pervenit. Etæi vero ab infantia cum illo creverat miseratio, deinceps tamen evidentiùs eam declaravit in afflictis et inopes, quibus omnibus pro viribus opitulabatur. Jussit enim extrui domos hospitalis, monasteria religiosorum, et in diversis regni sui locis multas quot annis distribui pecunias iis, qui majori pressi inopia videbantur. Multa Dominicanorum, et Franciscanorum condidit cœnobîa a fundamentis, multisque aliis pauperibus religiosis Ecclesias et ædificia opportuna construxit, largis additis eleemosynis. Cæcis in qualibet fere civitate et castello regni sui, domos ipsis congruas et opportunas benissime attribuit, certos illis proventus assignans. Non pauca diversorum ordinum monasticorum cœnobîa ex integro extruxit, et magnis ea redditibus instruxit: in quibus etiam non raro miræ humilitatis et charitatis officia exhibuit suis manibus humiliter ac devote serviens ægrotis. Cum veniret Parisios, aut ad alias urbes, domos hospitalis, in quibus magna erat male habentium copia, humanissime invises, nulliusque morbidi deformitatem, aut sordes refugius, infirmis omnibus, flexis genibus ferula offerebat. In Abbacia regii montis, Cisterciensis ordinis, quam ille magnificè in-

primis et condidit, et ditavit, ut res ipsa testatur, crebro id genus officia præstitisse fertur. Erat ibi Monachus quidam leprosus, quem fœdus ille morbus horridum et abominabilem reddiderat, naso ejus et oculis plane corrosis, et exesis. Et sanctissimus rex prædanti in os cibum et potum inferebat, absque ulla abominatione officiosissime illi inserviens genibus flexis, ita ut Abbas, qui tum aderat, et vix id intueri sustinebat, in genibus et lacrymas prorumperet.

Quamvis autem nulli indigenti sua benignitate non ferret opem, at illis tamen, qui divino cultui et salutis animarum vacarent, liberalius et crebrius eleemosynas præstabat; solebatque dicere non nunquam familiaribus suis de magnis illis eleemosynis, quas conferebat quotannis Parisiis in fratres Dominicanos et Franciscanos: O Deus, quam bene collocata sunt hæc eleemosynæ in tot tantosque fratres, ex toto orbe terrarum Lutetiam adventantes; ut quod hic ex divinis Scripturis hauriunt, in totum mundum effundant in honorem Dei, et salutem animarum. Alias ejus tum annuas, tum quotidianas eleemosynas quis vel enumerare queat?

Præcipua vero devotione sanctas venerabatur reliquias, cultumque Dei, et honorem sanctorum semper amplificare nitebatur. Parisiis in palatio regali sacellum elegantissimum extruxit, in quo sacrosanctam Domini Jesu coronam spineam, magnam Sanctæ Crucis portionem, sertumque lanceæ, quod Salvatoris latus fodit, admodum reverenter repositum cum multis aliis reliquiis, quas a Constantinopolitano imperatore immenso labore, et magnis impendiis acceperat. Cum in Ecclesia divina officia persolverentur, nullius admittebat colloquium, nisi aut necessitas cogeret, aut evidens utilitas id poscere videretur: sed neque sic tamen, nisi breviter et succincte, ne ipsius lacrymas, et pietas sive devotio inturbarentur. Nam instar Hieremias, in precibus suis et exercitiis pietatis lacrymarum fontem sitiens, suo confessario quandoque in familiari colloquio fatebatur, nonnunquam sibi oranti divinitus datas fuisse lacrymas, quæ per genas in os influentes, non solum, cor, sed etiam os ipsius gustu suavissimo affecissent.

Tanta reverentia Sanctæ Crucis signum prosequēbatur, ut si illud humi expressum videret, calcare pedibus ausus non esset:

exegitque a multis cœnobîis, ne deinceps in suis monasteriis permitterent illud in pavimento effingi: et sicubi jam humi effectum esset, id penitus abolerent. Quam vero reverentiam annis singulis in Parasceve ad adorandum Sanctæ Crucis lignum, solutis capillis, flexis atque etiam nudis genibus accesserit, testantur eorum oculi, qui tunc eum sine lacrymis conspiciere non poterant. Illum diem, in quo, ut paulo ante diximus sacras reliquias a Constantinopolitano imperatore acceptas, in palatii sacello collocavit; annua voluit solemnitate celebrari, idque triduo, ita ut primo die divina officia peragerent Dominicani, secundo Minores, tertio alii Monachi: ad eam rem magnam a Sede Apostolica condonationes sive indulgentias impetrarat. Cum Saraceni ab eo exigerent, ut quæ cum ipsis pactus erat de numeranda pecunia pro sui et Christianorum liberatione, ea conditione firmaret, ut testaretur, se velle Christi fidem abjurasse videri, si non staret promissis; prosus abhorruit, dicens: Etiam si corpus occidatis, animam occidere non potestis. Sed cum quidam e suis dicerent, sine peccato ita eum jurare posse; placide respondit: Ego vero usque adeo hæc verba de neganda fide exhorreo, ut ea ore exprimere non possim. Orabant eum quidam, cum esset in locis transmarinis, ut nobilem quemdam Saracenum, qui recens Sultanum interfecerat, militem crearet: at ille respondit: Absit a me, ut vel pro servanda vita, vel morte declinanda, quemcumque a Christiana religione alienum, balteo militari donare velim.

In regni administratione eam prudentiam, et auctoritatem adhibebat, ut sine exceptione personarum controversiis quorumcumque diligenter excussis, justam ferret sententiam. Consilium ejus et regni proceres, cernentes cum sapientia Dei præditum, et sincere, atque ex animo diligebant illum, et non mediocriter verebantur. Cum autem formidaret pius rex, causas pauperum non magnè illis curæ esse, ut minimum, bis hebdomadibus singulis in loco publico residens, audiebatur eorum querelas, et tum justitia, tum misericordia eas expendens, celeriter illos expediebat. Duella, ut quæ jure essent velita, ad nullius preces admittere voluit: sed alia ratione, quæ juri consentanea esset, etiam magnatum maleficia castigabat. Et ut usurarum immanis vorago

obstrueretur, statuit, ut eos, qui per litteras Judæis, aut aliis publice usuras exercentibus se obligassent, non cogere ad solutionem Judices. Et quia verissime dixit Isaias: *Erit opus justitiæ, pax*; Deus justo et pio regi pacem, et regno tranquillitatem præstitit.

Habebat hoc peculiare a Deo munus, ut qui inter se discordia laborarent, eos u, plurimum conciliaret. Quam fuerit autem Deo grata tanti regis summa humilitas, Rex regum omnium Christus Deus evidenti miraculo declaravit. Comes Gætiæ nuntium cum litteris miserat Parisiis, illico reditum: ex eo reverso sciscitabatur comes num regem Franciæ Ludovicum vidisset. Tum ille subsannans, collumque contorquens: Vidi, inquit, vidi illum miserum papillardum regem, ad scapulas capium gestantem. Vix verba finierat, et facies ejus retrorsum acta ita contorta permansit. Tandem post multorum annorum curricula, quibus se in omni virtute exercuit sanctus rex, certa ad eum fama allata de vastatione et periculis terræ sanctæ, instar Matathiæ cum filiis suis mala gentis Christianæ, et sanctorum ferre non sustinens, Deo ipsum permovente, alterum suscepit navigationem cum tribus filiis suis comitibus, itemque cum regni proceribus, et nobilibus, multaque populi frequentia. Cumque jam naves conscensuri erant, filios suos blando vultu adspiciens et primogenitum speciatim appellans, ait: Vide, fili, ut ego jam grandævus secundo hoc iter capessam, quando jam etiam regina mater tua provecata ætate est, et nos regnum nostrum, favente Deo, absque ulla perturbatione obtinemus, divitiis, et honoribus, quantum fas est affluentibus. Vide, inquam, ut Christi, et Ecclesiæ ejus causa, non parcam senectuti meæ, nec melectat præstolatio matris tuæ, delicias et honorem contemnam, opesque meas pro Christo impendam. Vide, ut te et fratres tuos et sororem primogenitam mecum ducam, simul etiam quartum filium ducturus, si aliquanto maturior esset ætate. Hæc vero idcirco te audire volui, ut cum post obitum meum ad regnum pertigeris, pro Christo et Ecclesiæ, atque fide Catholica tuenda, nulli rei parcas, non uxori, non liberis, non regno. Volui enim et tibi et fratribus tuis a me ipso præbere exemplum, ut si res postulet, vos similiter faciatis.

Itaque anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo, Kalendis Martiis, Ludovicus

vicus Rex Christianissimus, nihil fractus superiorum temporum laboribus et expensis, quas in priori expeditione fecerat; cum tribus liberis, Philippo, Joanne Petro, et Massilie portu solvit, adjuncto etiam sibi Navarræ rege, et permultis Ecclesiarum præfectis et nobilibus. Ut autem facilius terram sanctam recuperare possent, consultissimum ejus visum est, ut regnum Tunetanum, quod magno in Syriam navigantibus objiceret impedimenta, ante omnia in suam redigerent potestatem. Jam ceperant portum Carthaginis, qui Tuneto haud procul abest, et ecce morbus, qui illo anno in locis mire grassabatur, in Christianorum exercitum invadit, ex regis filiis tollit Joannem, tollit ipsum quoque sanctissimum regem cum multis et nobilitate et plebe. Quam sancte autem et pie a vita migravit Christianissimus rex, gener ejus Navarræ rex Tusculano Episcopo perscripsit. Nam correptus morbo, non cessavit laudare Deum, saepe illam orationem interserens: « Fac nos, Domine, prospera mundi despiceré, et nulla ejus adversa formidare. » Et pro illis quos secum adduxerat, ita orans: « Es, Domine, plebi tuæ sanctificator et custos. » Morti propinquus, voluit se corporis Christi Sacramento muniri. Cumque sacerdos id ei ostenderet, perquireretque, num crederet tibi esse filium Dei, respondit minus apud se habere dubii, quam si videret Christum in celis. Jam supremum trahens spiritum, suspiciens in cœlum, ait: *Introibo in domum tuam, Domine, adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo.* Quibus dictis, felicissime obdormivit in Domino.

Ejus morte non mediocriter consternato Christianorum exercitu, et Saracenis letantibus Carolus Siciliæ rex, in bellis strenuus, cum multo milite advenit, animosque christianorum confirmavit. Etsi autem longe plures essent barbarorum quam Christianorum copie; non tamen ausi fuere cum nostris instructa utriusque acie committere, sed levibus præliis et crebris excursionibus non mediocriter vexarunt christianos. Tandem obsidiæ pressi a nostris, coacti sunt pacem petere, quæ his potissimum conditionibus confecta est, ut omnes Christiani, qui in eo regno captivi tenebantur, abirent liberi: et ut Dominicani et Franciscani, atque alii libera esset facultas toto illo regno Christum prædicandi credentesque baptizandi, utque rex Tunetanus regi Siciliæ

annuum tributum quadraginta milium aureorum persolveret.

Obiit autem pissimus rex Ludovicus vicesima quinta Augusti, et tum in vita, tum post obitum multis claruit miraculis. A Bonifacio Pontifice, ejus nominis octavo, in sanctos relatus est. Robertus Gaguinus libro septimo de gestis Francorum testis est, in archivis Caroli quinti regis Gallorum reperitam esse chartulam præceptorum, quæ hic sanctus rex filio suo primogenito, dum Tunetum obsideret, dictavit et scripsit: eamque ex Caroli thesauro receptam, Girardum de Montaguto regium scribam, Carolo exhibuisse anno salutis millesimo trecentesimo quarto. Ea præcepta et institutiones habentur etiam in manuscriptis codicibus, unde nos ea stylo mutato descripsimus.

Institutiones sanctissimæ, Philippo primogenito filio a S. Ludovico rege sub mortem propositæ.

Fili mi, ante omnia diligenter in eam curam incumbere, ut diligas Deum: nemo enim potest esse salvus, nisi Deum amet.

Cave ne unquam admittas peccatum mortiferum; sed omnia potius ferre velis genera tormentorum, quam aliquam talem perpetrare culpam.

Cum adversa accidunt, feras æquo animo, et cogita te commeruisse: atque ita lucrum tibi inde accedet.

Cum rebus prosperis frueris, humiliter agas gratias Deo, ne inde animo elatus, efficiaris deterior, unde te oportuit fieri meliorem.

Crebro condilearis peccata tua, deligasque tibi sapientes confessarios, qui te possint instituere et docere, quid agere, quid vitare oporteat; et coram illis ita te compares, ut audeant sincere te reprehendere, et vitia tua indicare tibi.

Officium divinum devote auscultes: facessant tibi fabulæ et nugæ, nec oculi huc atque illic circumferantur: sed ores Deum ore, et etiam meditante corde, idque præcipue sub sacrificio post peractam consecrationem.

Animo sis pio et humano erga pauperes, et calamitosos homines, illisque pro viribus opituleris.

Si quid angat animum, id mox explices confessario tuo, aut alicui viro bono: fiet ut facilius id feras.

Tom. VIII.

Da operam, ut quorum uteris consuetudine et familiaritate, ii sint homines prohi et integri, sive religiosi illi sint, sive seculares, et cum illis libenter misce colloquia: porro nequam et improborum virorum commercia devita.

Sermones, qui fiunt de Deo, publice et privatim lubens audias, preces quoque et condonationes, sive indulgentias studiose expetas.

Amato bonum, odito malum omne.

Ubicumque fueris, nemo ausus sit quidquam ejusmodi te præsentem eloqui, quod allicit ad mortiferum peccatum, aut alterius famæ deroget nec tu unquam de illo male loquaris obtractandi animo.

Non patiaris quemquam, te audiente, perverse de Deo, aut sanctis ejus loqui, nec id sinas impune abire.

Crebro gratias agas Deo pro bonis omnibus tibi ab illo collatis, ut dignus fias potioribus ejus beneficiis et augeas.

In administranda justitia sis rectus et severus, et ita ut leges præscribant, cum exerceas erga subditos, neque ad dexteram, neque ad sinistram deflectens, pauperumque querimonias non rejicias, donec veritas innotescat.

Si quis habeat adversum te querelam aut controversiam, semper ab illo stes contra te ipsum, donec rem certam comperias. Ita enim fiet, ut consilii tui fidentius justam ferant sententiam.

Si quid possideas rei alienæ, etiamsi id acceperis a majoribus tuis, incunctanter restituas justo possessori, ubi certo id considerit. Sin autem dubia res est, cura, ut viri sapientes accurate et sine mora inquirent. Id enim vel maxime studere debes, ut qui sunt in ditione tua, pace et justitia fruantur, in primis homines religiosi, et qui in Clero sunt.

Parentibus tuis debes amorem, reverentiam et obedientiam. Beneficia ecclesiastica non conferas nisi bene dignis, et qui nulla ejusmodi beneficia habeant, idque ex consilio bonorum virorum.

Bellum præsertim adversus quemlibet Christianum, sine multo consilio velle suscipias. Si necessitas cogat suscipere; Ecclesias et insontes nullo patiaris damno affici.

Si qua existat vel tibi, vel subditis contentio, vel bellum, quoad poteris, componere et sedare coneris.

45

Vide ut bonos habeas prætores et magistratos, et de illis solerter inquiras, uti se gerant.

Semper sis addictus et devotus Romanæ Ecclesiæ, ejus Pontifici haud secus, atque spiritalis patri te morigerum præbeas.

Da operam, ut impensæ tuæ moderatæ sint, et rationi consentaneæ.

Sub finem hortor et adjuro, te fili mi, si me contigerit ante te migrare ex hac vita, ut toto regno Franciæ pro anima mea cures offerri Deo preces, et Missæ sacrificia.

Ad extremum, fili charissime, quidquid

boni potest bonus et pius parens precari filio suo, id ego precor tibi: Sacrosancta Trinitas et sancti omnes servent te ab omni malo, præstetque tibi Deus gratiam recte semper agendi, et ipsius faciendi voluntatim; ita ut ille per te honoretur; et nos possimus post hanc vitam pariter esse cum illo, eumque contemplari et laudare per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Sanctus Ludovicus natus est anno Domini 1214 obiit anno 1270. Regnavit annis 44. in sanctos relatus an. 1296.

VITA B. AMADEI

TERTII DUCIS SABAUDIÆ.

Amadeus Sabaudie dux tertius, natus est ex Ludovico duce Sabaudie secundo, et Anna filia Jani regis Cypri, anno a partu Virginis millesimo quadragesimo trigesimo quinto. Hic nondum infantiam egressus, sponsus designatus fuit Iolandæ filia primogenitæ Caroli septimi Christianissimi Galliarum regis. Adolescens, ac pene puer initium operum suorum suorum semper ab oratione ducebat neque antea cum hominibus agere solebat, quam divino Missæ sacrificio audiendo, et conciliando sibi numini operam dedisset. Et quoniam in itinere spiritualis vite multa occurrunt pericula, partim a naturæ fragilitate, partim ab invidentiâ, et astutiâ Dæmonum, ducem elegit non minus sanctum, quam doctum eumque perpetuo sibi adesse voluit, ut ejus consilio, et admonitione regeretur. Is fuit Magister Joannes Fauzonius ordinis Sancti Francisci, ex Monte regali, vir æque doctus, ac sanctus. Hunc virum, ut parentem coluit, ut magistro fidem habuit, et cum eo negotia animæ suæ omnia liberrime communicabat. Quod vero attinet ad naturalia, sive Dei dona, sive naturæ vitia: cum venustate corporis conjunctum habebat incredibilem facilitatem, et comitatem, sed cum his bonis admiscuit divina providentiâ morbum incurabilem, et fœdum, qui dicitur epilepsis, sive morbus comitalis: quod flagellum vir Dei, non ut flagellum, sed ut frænum ad peccata multa vitanda,

sibi a Deo Patre amatissimo, datum existimabat; cum enim subirent animum, quæ illi extollere potuissent, opes, honores, potestates, imperium, mox adærat medicina a Deo parata, morbus epilepticus, qui tumorem omnem abjiciebat. Itaque non raro famulos suos, ipsi compatiens dulcissime consolabatur dicens, Deum magis homini propinquare, cum eum flagellat, quam cum consolatur. Id quod est consentaneum divinis litteris, in quibus legimus dictum fuisse Tobia ab Angelo sancto: *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te*, et in Psalmo legimus: *Cum ipso sum in tribulatione*, et Apostolus dicit: *Quem diligit Dominus castigat, flagellat autem ille filium, quem recipit*, et alias Apostolus addit: *Omne gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis*. Sed his omissis ad historiam revertamur.

Cum ad annum ætatis octavum decimum pervenisset Amadeus, hortante patre, Iolandam sibi olim disponsatam accepit uxorem; sed ad Sacramentum conjugii non sine multis precibus se preparavit, ut ejus solita pietas, et patris spiritalis admonitio, et doctrina requirebant. Vixit autem cum uxore tam pacifice, et concorditer toto vitæ suæ tempore, ut plane intelligi posset, auctorem hujus conjugii non alium fuisse, quam Deum. Interim accidit, permissione divina, ut virtus optimi principis magis elucesceret; ut

fratres ejus, videntes eum a patre plus omnibus diligî, invidentiâ morbo adurerentur. Et res in apertum bellum erupisset, nisi Ludovicus dux, et pater, cum rege Gallie egisset, ut Philippus, unus ex fratribus, et cæteris ardentior, carceri manciparetur. Sed sicut fratres Amadei imitati sunt fratres Josephi patriarchæ, in ipso Josepho sine ulla causa injusto odio prosequendo: sic et pius Amadeus imitatus est incredibilem charitatem sanctissimi Josephi, in reddendo bona pro malis, et vincendo in bono malum, ut Apostolus jubet. Vix enim Ludovicus pater obierat, et Amadeus in ducatu successerat, cum Philippum fratrem e carceribus liberari curavit: nec per legatos id effecit, sed ipse in Gallias profectus, cum rege non solum egit, ut Philippus e carcere educeretur; sed etiam curavit, ut Margarita filia ducis Borbonii fratri suo Philippo in matrimonium conjungeretur, et ipse partem imperii sui eidem donavit. Heroica plane charitas, et Christianissima virtus, sic diligere inimicos: hoc esse verissimum Christi discipulum, et imitatore. Nam ne ipse quidem patriarcha Josephus ad hunc apicem charitatis pervenit, ut fratres suos, a quibus venditus, ac pene necatus fuerat, ad partem sui principatus admitteret.

Sed ea quæ dicta sunt de charitate sanctissimi ducis Amadei erga fratres ingratos, et malos, ab iis quæ dicenda restant, superantur. Philippus ducis Amadei germanus, non contentus honore, quo eum dux affecerat, iterum in hostem ex fratre mutatus, coacta militum armorum multitudine, arcem, in quam se dux contulerat, circumdare, eamque vi capere aggreditur. Sed Amadeus verissime Deum amans, et propter Deum inimicos etiam diligens, et assuetus reddere bona pro malis, atque in adjutorio Dei confidens; aperiri jussit portas arcis, et ad se fratrem armatum, et minacem vocans, sic pie, sic amanter, sic divine locutus est, ut fratrem ab odio et furore hostili ad pacem, et charitatem vere Christianam, et vere fratrem converterit. Sic triumphavit triumpho nobilissimo de hoste generis humani, cujus proprium est serere inimicitias etiam inter amicos, et fratres.

Extincta inimicitia cum fratre, exorta est sinistra quædam opinio inter magnates de imperitiâ Ducis ad regendos populos: propterea quod omnium sollicitus videretur de spiritualibus exercitiis et de pauperibus sub-

levandis. Sed hanc sinistram opinionem prudentissimum consilio facile superavit, et extinxit. Instituit enim inter in Gallias ut cognatum regem viseret: atque ad hoc iter invitavit majorem partem principum suorum. In eo itinere multis in locis honorificentissime exceptus fuit ut cognatus regis; et cum ad regem pervenisset, incredibile est, quantis honoribus affectus fuit tum ab ipso rege, tum etiam ab omnibus principibus nobilissimis illius regni. Ex ea re didicerunt aulici ducis, quam magnificacere deberent ducem suum, quem tanti fieri ab universo Gallia regno ipsi vidissent. Itaque ab eo tempore nemo ausus fuit reprehendere pietatem principis sui, quam admirari, et de qua gloriarî, si quid saperent, omnino debent.

Quod autem Amadeus non abhorreret ab armis, quando justa causa bellandi se offerret; docuit infelix exitus Constantini ultimi imperatoris Græcorum. Ferunt enim tunc Amadeum ducem magno zelo misisse in Peloponnesum exercitum satis copiosum, ut ea regio a Turcarum furore defenderetur. Et cum paulo post Pius secundus Pontifex Maximus in concilio Mantuano presidens, vocaret principes Christianos ad bellum sacrum contra Mahometanos, ipse in primis adfuit, promptus ad opes esset, pro Christi religione profundendas. Quod etiam facile cognosci potuit, quando Jacobus Nothus Nicosiæ Episcopus dimissa dignitate episcopali, adhæsisset Soldano Ægypti, et Ludovico a Sabaudia rege legitimo expulso, regnum Cypri invasit. Tunc enim magno ardore animi Amadeus coegit exercitum, ut regnum, si posset, recuperaret; præsertim cum Carlotta regi hæres ad eum venisset. Sic enim decebat, ut piissimus princeps proprias offensiones ex fraternâ charitate facile condonaret; sed offensiones Dei, et republicæ Christianæ pro viribus ulcisceretur.

Sed una in re videtur hic sanctissimus princeps plane excelluisse: ea est misericordia erga pauperes. Non enim surda aures audivit Dominum dicentem: *Venite benedicti Patris mei. Esurivi enim et dedistis mihi manducare*, et quæ sequuntur; et Salomonem, qui ait: *Foveratur Dominus, qui miseretur pauperis*, et Angelum dicentem ad Tobiam: *Eleemosyna a morte liberat, et ipsa est, quæ purgat peccata, et facit invenire misericordiam et vitam æternam*. Et denique Beatum Apostolum admonentem divites, ut facile tribuant, et communicent opes suas, et thesaurizent

sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant vitam. His, et aliis id genus Spiritus sancti oraculis eruditus optimus princeps in pauperes alendos, et vestiendos liberalissimus erat; neque contentus erat solo ministerio famulorum in pauperibus reficiendis, sed ipse propriis manibus ad mensam illis ministrabat; certus, se Christo in pauperibus ministrare, cum Dominus dixerit: *Quod uni ex minimis fratribus meis fecistis, mihi fecistis*. Accidit aliquando, ut legatus quidam nescio quo magno principe missus, cum duce Amadeo colloquens, peteret, an non aleret magnam copiam canum venaticorum, de more aliorum principum; respondit Amadeus, ingentem omnino numerum canum optimorum a se nutrir; quos si placnerit videre, sequenti die, tali hora addeset. Adfuit ille ad horam indicatam: et Dux introduxit legatum in proximum triclinium, unde in subjectam aulae plaustrum prospectus erat. Ibi mensam illi admirabundo oblongam, stratam, et cibus omnis generis refertam, accumulantesque ad eam mendicos quam plurimos ostendit, atque hisce hominem verbis affatur: Isti, vir amice, canes sunt, quibus in vila hac, cujus brevis, incertaque periodus est, celum ego venor, alimentaque mihi comparo, quæ manna omni præstantiora famem mihi in perpetuum sistant. Ac dicenti inter alia legato, inveniri sæpius homines improbos, inertesque, qui paupertatem simulant, et medicando, quam manibus laborando quæ ad victam necessaria sunt, comparare sibi velint; respondit Dux: Nolim, inquit, tam anxie ista inquirere: nam si in actiones nostras sic inquireret Deus, male omnino nobiscum ageretur; sed ille pius, et clemens *Solem suum oriri facit super bonos, et malos, et pluit super justos, et injustos*. Sic et nobis melius est, in tanta multitudine bonorum eleemosynam dividere in aliquos indignos, quam dum paucos indignos repellere a nostra liberalitate curamus, plurimis vere pauperibus injuriam faciamus.

Neque vero solum in pauperibus singulis liberalissimus erat pius princeps, sed etiam in publicis ædificandis hospitalibus, et monasteriis, et in orandis, et pretiosa supellectile ditandis Ecclesie magnificentiam suam, et pietatem ostendit. Usque ad hanc diem conservari dicuntur Vercellensium pretiosissima sacerdotalia indumenta, quæ piissimus dux Amadeus Ecclesie Sancti Eusebii dono dedit. Suscepit etiam aliquando pere-

grinationem ad Urbem, ut videret loca sancta, quibus Romana civitas abundat. Profectus est autem non ut magnus princeps, sed ut homo incognitus, et cum vestibus peregrinantibus accomodatis, et incredibili humilitate, et religione Ecclesias, et sanctuarium Urbis obivit. In eleemosynis solum largiendis tum pauperibus singulis, tum xenodochiis, non se pauperem peregrinum, sed opulentum principem demonstravit. Si quidem magnam argenti, et auri copiam in ejusmodi sancta loca effudit, ac potissimum ad memoriam principis Apostolorum, non aurum solum, et argentum, sed etiam gemmas pretiosissimas dimisit. Obivit postea et aliam peregrinationem cum uxore Iolanda ad sacrosanctum linteum, in quo passionis Dominicæ vestigia, non sine insigni miraculo impressa cernuntur. Obivit autem eam peregrinationem non sine magno labore, et fatione semper pedes, ut passionis Dominicæ cum ipsa sua conjuge particeps fieret.

Porro ad eleemosynas et peregrinationes, adungebat etiam frequentes orationes, et jejunia; neque desunt, qui existimant, frequentia jejunia in causa fuisse, ut rarius morbo illo suo familiari vexaretur. Neque vero religiose et piæ exercitationes impediabant eum quominus conservaret majestatem principis, qualis eum decebat tum in alenda numerosa familia, tum in stipendiis militibus numerandis. Noverat enim Patriarcham Josephum, moderatorem Ægypti, et Davidem Hebræorum regem, et nostros, Henricum imperatorem Romanum, et Ludovicum regem Francorum, sine detrimento pietatis potuisse regna, et imperia debita cum auctoritate gubernare. Illud tamen pii Principes, et in eis noster Amadeus, diligenter curabant, ut ab aula exularent mimi, parasiti, gnathones, inutilia terræ pondera, et multo magis blasphemis, vel perjuriis addicti; neque ii soli, sed etiam mendaces, detractores, rixori, et alii id genus improbi. Illud autem admirabile est, et proprium eleemosynarum emolumentum; quod cum tam liberalis, et quasi prodigus videretur dux Amadeus in eleemosynis largiendis; tamen fratribus plurima largitus est, et sororibus dotes statui ipsarum congruentes dedit; et nulla nova populis vectigalia, vel tributa imposuit. Sic tamen erarium, quod inane repererat, cum regnare inciperet, replevit, ut jurisdictiones varias redemerit,

quas principes superiores coacti alienaverant. Itaque verum est non solum in vita futura, sed etiam in præsentia, quod Sapiens scriptum reliquit: *Qui miseretur pauperum, fœneratur Deo*.

Ad has virtutes Sancti ducis accessit diligentissima cura præponendi in omnibus civitatibus optimos judices, quos videlicet ipse nosset simul valde peritos, et valde probos. Nam et probitas sine scientia parum prodest, et scientia sine probitate multum obest. Denique accessit eximia patientia in adversis. Quæ virtus virtutes omnes perficit, quod Sanctus Jacobus docet, cum ait: *Patientia opus perfectum habet*: cujus rei rationem reddidit Sanctus Cyprianus, cum demonstrat, sine patientia nullam virtutem, ac ne ipsam quidem charitatem, diutius posse subsistere. Donavit Deus servo suo Amadeo filios sex, et filias tres; quæ felix proles dici potuisset, nisi Carolus primogenitus, qui solus idoneus per ætatem erat ad regimen populorum, et in cujus virtute pater non parum acquiescebat: paucis mensibus ante obitum ducis raptus fuisset. Flagellum hoc Dei non potuit non sentire dux pater, sed ita sensit, ut continuo divinæ voluntati acquiesceret.

Agebat jam princeps optimus annum tricesimum septimum ætatis cum Vercellis in morbum incidit; et quamvis stella crinita quæ paulo ante in cælo apparuerat, significare crederetur mortem magni alicujus principis; ipse tamen ab alio diviniore lumine illustratus constanter prædixit finem vitæ suæ jam propinquare: quin etiam, ut ferunt, diem ipsum signavit, in quo de hoc mundo migraturus esset. Itaque tamquam certo brevi moriturus sepulcrum sibi delegit, non excelsum, neque pretiosum; sed congruens vitæ suæ, quam semper duxerat, humile et vulgare, infra gradus videlicet aræ majoris sacre ædis Sancti Eusebii, quæ est Vercellis, ut non possent Sacerdotes ad aram sacram ascendere, quin sepulcrum principis pedibus calcarent. Quod ego de industria factum reor, non solum ob amorem humilitatis, sed etiam ut Sacerdotes facilius meminissent anime ipsius, cum in ipsa ara pretium nostrum Domino Deo offerrent. Itaque propinquante die ab ipso prædicta, susceptis de more fidelium sanctissi-

mis Sacramentis, nominavit uxorem Iolandam tritricem filiorum, qui tres tantum supererant, et natu maximus septennis erat. Deinde vocatis ad se uxore et filiis, et præcipuis magistratibus commendavit illis quæ ipsi præcipue semper cordi fuerant, his verbis: *Facite judicium et justitiam, et diligite pauperes: et Dominus dabit pacem in finibus vestris*: hæc locutus paulo post sanctæ fiducia plenus migravit ad Dominum, die tricesimo Martii anni millesimi quadringentesimi secundi. Mortem ejus gloriosam indicaverunt Vercellis, ubi mortuus est, lumina visa supra arcem accensa divinitus, et cantus Angelici supra eandem arcem auditi. Apud Taurinos autem, ubi fiebant publicæ supplicationes ad Deum pro vita ducis graviter ægrotantis, visa est in aere coram multis millibus hominum, sedes sublimissima, ac ipsi soli æqualis, in qua sedere conspiciebatur dux Amadeus, luce candidissima circumdatus. Secuta sunt postea miracula plurima, et maxima, quæ gloriam beati ducis testificabantur. Sed et dum viveret hic beatus princeps, miraculis clarissime dicitur, præsertim cum in civitate Parisiensi pridie nativitatis Sancti Joannis Baptistæ, solemnibus ritibus ad honorem sanctissimi Præcursoris facem admovisset rogo lignorum unde magnus ignis excitabatur. Quam quidem cæceroniam rex ipse peragere solerat, sed eo anno, cum addeset dux Amadeus, rex illi pius hoc officium cessisse dicitur, ac paulo post a duce aliquos ægrotos presentes solo tactu curatos ferunt. Quia vero Episcopi, qui ad funus ducis defuncti celebrandum convenerant, neque audebant sine beneplacito Apostolico optimum principem sacris cæceroniis honorare: et tamen injuriam sibi videbantur facere animæ illi sanctæ, si pro ea Domino supplicarent: elegerunt mediam quandam viam. Hæc fuit, ut prima die, et nona Episcopus Vercellensis caneret solemnem Missam de Beatissima Virgine Maria: Archiepiscopus Tarantatis Missam pro defunctis generatim. Si quis miracula singula cognoscere cupiat, consulat librum Italia lingua scriptum de vita Beati Amadei, ducis tertii Sabaudie, a reverendo Patre Donno Petro Francisco Maletto canonico regulari Lateranensi, anno Domini 1613. Obiit beatus princeps anno Domini 1472, cum vixisset annos 37.